

Előszó

A Covid-19-pandémia két évének hatása nem tűnik el nyomtalanul, nyomot hagy az emberek magánéletében, munkájában, érzéseiben és nem utolsósorban a másokhoz való kapcsolataiban. Miközben az elhúzódó járvány a modern világ legértékesebbjét, az *Idő* kihasználásának lehetőségét nyújtotta, a szokatlan lassulás ellentmondásos helyzetet teremtett. Megingatta az amúgy is labilis biztonságérzetünket, magányra és kényszerű összefártságra is szorított. A „nem élhetek, tehetek úgy, mint eddig, nem mehetek oda, ahová csak akarok” érzése és fizikai korlátai éppúgy váltak az agresszió, mint a depresszió táptalajává. Nem utolsósorban lehetőséget teremtettek a bizonytalan helyzet kihasználására, nyereszkedésre, bűnözésre is.

Az Országos Kriminológiai Intézet kutatóinak a Covid-19-pandémia társadalmi hatására való gyors reakcióját jelzi a kötet központi tanulmányegyüttese. Miközben az empirikus kutatások lebonyolítása, az adatok frissessége és átgondolása, a következtetések levonása, azaz a tudományos igényű gondolkodás időigényes művelet, az intézet munkatársai bemutatják a pandémia következményeinek elméleti megközelítését, és néhány olyan kulcsfontosságú okozatra is reagáltak, mint a kiberbűnözés, a droghasználat változásai, vagy a korrupció módosulása.

A kötet nem marad adós a klasszikus kriminológiai-büntetőjogi témákkal sem, ezt jelzik a sértettekkel, az áldozatokkal kapcsolatos írások, valamint a rablás többéves kutatását teljessé tévő tanulmány.

Korinek László Paradoxonok a kriminológiában és a büntető igazságszolgáltatásban címet viselő nagy ívű elméleti tanulmánya a jog és a társadalom feszültségét a paradoxonok tükrében mutatja be, felhívja a figyelmet a büntetőjogban, az igazságszolgáltatásban, a bűnüldözés különböző területein érzékelhető és megszüntethetetlennek tűnő ellentmondásokra. Úgy véli, hogy a szabadság és a hatalom által monopolizált biztonság-védelem közötti ellentmondások egyáltalán nem vagy csak nehezen oldhatók fel, a feszültség csupán valamelyest enyhíthető. Ennek egyik legjobb módjának tekinti az emberi biztonság koncepciójának elfogadását és az annak megfelelő átalakításokat. Az akadémikus szerző úgy véli, „a biztonság és a szabadság értékeinek együttes érvényesítése a retorika szintjén megoldható, de a valóságban a feszültség a dolgok természetéből adódik. A Covid-19-pandémia mindenki számára világossá tette, hogy szükség lehet a jogok erőteljes korlátozására a túlélés érdekében. A probléma abban áll, hogy az állam határozza meg a védekezés szükséges körét, mértékét és módját.”

A Covid-19-pandémia erőteljes hatást gyakorolt nemcsak a kiberbűnözésre, de az ellene való küzdelemre is. *Deres Petronella Kiberbiztonság, kiberbűnözés – Helyzetkép a Covid-19-pandémia időszakából* című írása az európai politikai szférában zajló bizonytalanságról szól, amely nehezen vagy egyáltalán nem képes megoldást találni erre a bűnelkövetési módra, sem jogi, sem társadalmi szinten. A kutatás bemutatja a jelenség

legfrissebb politikai-jogi kezelési vízióit, ismerteti az Európai Unió által jegyzett, témával kapcsolatos, a 2020–2025 közötti időszakra érvényes olyan megállapításokat, elvárásokat, mint például a kiberbűnözés és a hibrid fenyegetések megelőzése és felderítése, a kritikus infrastruktúrák védelme és rezilienciájuk növelése, valamint a kiberbiztonság előmozdítása, valamint olyan alapvető dokumentumokat is ismertet, mint a budapesti egyezmény és az Octopus-konferencia anyagai.

Sárik Eszter és Windt Szandra Új képzési formák az online térben világszerte idején – a CRITCOR-projekt tanulságai a Covid tükrében címet viselő írása részletes beszámolót ad „A korrupciós bűncselekmények felderítési, vádemelési, ítélkezési gyakorlata” című tréningről, amelyet 2021. november 22–23-án – a járványhelyzetre tekintettel – online formában rendeztek meg. Az Európai Unió HERCULE III program keretében zajló nemzetközi projekt szakmai irányítását az Országos Kriminológiai Intézet végezte. A közel másfél éves programban portugál, német, olasz, holland, brit, lengyel, cseh és román szakemberek is részt vettek. A képzés során kiderült, hogy „a büntetőjogi, büntetőeljárás jogi kérdések egy-egy esettanulmány segítségével kifejezetten jól feldolgozhatók. Az ügyek fokozatos bemutatása alkalmas az eljárási szakaszok megismerésére, a nyomozástaktikai és -technikai dilemmák feltárására. Ez a fajta elemzés egyidejűleg azt is lehetővé teszi, hogy a tételes jogi kérdések vizsgálatával párhuzamosan a tudományos szempontból releváns problémák is górcső alá kerülhessenek.”

Kó József *A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai* című tanulmányában a korrupció mérési nehézségeit taglalja, megvilágítva mindazokat a problémákat, amelyekkel a tudományos kutatásoknak szembe kell nézniük. A tanulmányban felmerül az a kérdés, hogy mérhető-e a korrupció, mi az, ami mérhető, vagy milyen módon válhat mérhetővé. Az elemzés összegzi a mérési problémákat és bemutatja a korrupciós index működési elvét, amely a büntetőjog számára is alkalmazható lehet. A szerző szerint a bűnügyi statisztikákat a látencia mérésével együtt lehet hatékonyan felhasználni és értelmezni. „A kutatás célja, hogy olyan indikátort találjon, ami elsősorban a büntetőjogilag értékelhető korrupció mérésére, kimutatására alkalmas. Első megközelítésben a büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekményeknek az ilyen jellegű bűncselekmények tekinthetők.” A szerző szerint a bűnügyi statisztikákat a látencia mérésével együtt lehet hatékonyan felhasználni és értelmezni. Felhívja a figyelmet arra, hogy a bűnügyi statisztikák csak nagy körültekintéssel alkalmasak egy adott ország korrupciós állapotának bemutatására.

A digitalizálódó drogpiacon címet viseli Ritter Ildikó írása. A szerző kutatásának középpontjában az a kérdés áll, hogy a Covid-19-pandémiának és a vele járó korlátozó intézkedéseknek milyen hatásuk volt a globális drogpiacon, és ez hogyan hatott a bűnüldöző hatóságok tevékenységére. Megállapítja, hogy a járványügyi korlátozások, a határzárak és a világkereskedelem általános hanyatlása miatt hozott intézkedések a kábítószer-ellátási lánc legvégén, a célpiacokon éreztették hatásukat. „A Covid-19-pandémia készületlenül érte a drogpiacon. A határzárak és a járványhelyzet miatt

hozott rapid, korlátozó intézkedésekre a piac késve tudott csak reagálni, így jelentős hatósági lefoglalási hullám volt megfigyelhető a járvány kezdeti szakaszában. Ez főként a kiskereskedelmi piacot és hálózatot érintette, de kihatott a nagykereskedelemre is, hiszen változtatni kellett a marketingstratégiákon és a szállítási módokon.” A személyes kapcsolatok korlátozása a drogok átadását is megnehezítette, ezért a személyes kontaktusok elkerülése érdekében megnőtt a webes és a darknetpiacok forgalma.

Az Országos Kriminológiai Intézetben „A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei” címmel kutatás indult 2020-ban, annak érdekében, hogy a gyógyszerbiztonságért felelős hatóságoknak megbízhatóbb információjuk legyen az elkövetett cselekményekről és azok jogi következményeiről. Kármán Gabriella *A Covid-19-járvány hatása az egészségügyi termékekkel való visszaélésekre* című munkájának célja az egészségügyi termékekkel történő visszaélések vizsgálata volt, olyan termékeké, amelyek veszélyeztetik az emberi életet, miközben megkérdőjelezik a legális gyógyszergyártásba és -forgalmazásba vetett bizalmat. A szerző a pandémiával összefüggésben pilot kutatást folytatott, ennek alapját a 2020-tól 2021 októberéig induló, kifejezetten a Covid-19-pandémiával kapcsolatos büntetőügyek képezték. Megállapítása szerint az ügyek kb. fele gyógyszerhamisítás miatt indult, amelyet részben egészségügyi dolgozók követtek el.

„Miként árazható be egy bűncselekmény, vagy másként: mennyi a különböző bűnök »ára«? Melyek azok a lehetőségek, amelyek nem sértik a jó erkölcsbe ütközés tilalmát? Mégis mi az, ami nem zavarja a társadalom igazságérzetét és biztosítja az elkövető jövőbeni jogkövető magatartását?” – kérdezi Garai Renáta a *Mennyi a bűn ára? A közvetítői eljárásokban kötött megállapodások vizsgálatának tapasztalatai* címet viselő munkájában. A szerző kutatási eredményeiből kiderül, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás céljai és erényei akár ellentmondásban is állhatnak egymással. Az általa vizsgált ügyészégi iratok rámutattak arra, hogy az elkövetők felelősségvállalása a beismerés ellenére is gyakran hiányzik. Véleménye szerint ennek oka éppen abban áll, hogy vallomásaik korántsem őszinte megbánáson alapulnak, leginkább a büntetés elkerülése a céljuk. A tanulmány készítője a vizsgálata alapján úgy véli, hogy az ország egyes területein a szegénység az elkövetők és a sértettek esetében is megnövelheti az erkölcsi jóvátétellel végződő közvetítői eljárások számát, így fontosabb szerep juthat a természetbeni jóvátételnek is.

Kiss Anna *A kiskorú sértettek a büntetőeljárásban* című tanulmányában a különleges bánásmódot igénylő sértett részvételével zajló eljárási cselekmények jogi szempontú elemzését végzi el. Tisztázza a kiskorú, gyermekkorú, fiatalok fogalmakat, a gyermekbarát, gyermekközpontú igazságszolgáltatás jogi megközelítését. Bemutatja azt a kiskorú sértettek kihallgatásakor alkalmazható, úgynevezett *magyar Barnahus-módszert*, amely 2021 óta létezik a magyar büntetőeljárásban. „A Barnahus mint komplex »szolgáltatás«, leginkább egy gyermekbarát »irodára« hasonlít, ahol egy fedél alatt kap helyet a rendészet, a büntető igazságszolgáltatás, a gyermekvédelmi szolgálat, vala-

mint az egészségügy. Ezen intézmények szakemberei működnek itt együtt annak érdekében, hogy közösen felmérjék a kiskorú sértett helyzetét, és döntsenek a rövid és hosszú távú terápiák, valamint a családi támogatás szükségességéről.”

A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere címet viselő tanulmányában Solt Ágnes ezeket a cselekményeket a szülőbántalmazás fontos részeként kezeli és megállapítja, hogy „a szülő sérelmére elkövetett emberölések jobbjára nem a gyermek általi bántalmazás folyamatának eszkalálódásaként értelmezhetők: a szülőbántalmazást leginkább a tizenéves fiatalok követik el, míg a szülők életének kioltása nagyrészt felnőtt korú személyekhez köthető.” A szerző kutatása a 2019–2020-as évek 29 esettanulmányát dolgozza fel, amely időszak alatt a szülőgyilkosságot 30 év feletti férfiak követték el, akik magányosan, anyjukkal éltek, döntően Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében. Az írás alapvető megállapítása, hogy a szülőbántalmazás két leggyakoribb jellemzője az egyszülős családmodellek számának növekedése következtében kialakuló anya–fiú konfliktushelyzet, valamint a férfiak különféle idegi-lelki betegségeinek következtében előálló, a gyenge, idős anyával szembeni agresszió levezetése.

A szerző, Nagy László Tibor A rablások kriminológiai kérdéseiről több éve, három fázisban ír és kutatja a rablás bűncselekményét, annak büntetőjogi, dogmatikai jellemzőit. Jelen írása empirikus aktakutatásra épül; 200 cselekmény, 228 elkövető, 215 sértett adatai alapján elemzi ezt a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekményt. A szerző részletesen bemutatja a rablás különféle formáit, az útonállástól a trükkös rabláson át a lakásrabláson keresztül az üzletekben elkövetett cselekményekig. „Konklúzióként megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a rablásokat jellemzően városi környezetben, közterületen, nehéz anyagi helyzetben lévő, kriminális életvezetésű férfi tettesek, csekély elkövetési értékre, készpénz vagy mobiltelefon megszerzése céljából, alkalomszerűen, komoly tervezés, előkészületek és eszközhasználat nélkül, egyedül lévő, gyengébb testalkatú áldozatok vagy nők sérelmére, viszonylag csekély erőszak alkalmazásával, legfeljebb könnyű sérüléseket okozva követték el.”

Dr. Virág György